

Братасюк М. Г. – доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії Львівського національного університету імені Івана Франка, м. Львів
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9216-0911>

Філософія захисту прав людини з позицій сучасного правового мислення

Метою статті є висвітлення проблем становлення в сучасній Україні гуманістичної філософії правового захисту. Унаслідок утвердження демократичних засад життя постала необхідність у переосмисленні суті права, його форм і виявів, зокрема філософії правового захисту. **Методологія. Стаття виконана із застосуванням принципу взаємодоповнюваності філософських методів: герменевтичного, діалектичного, аксіологічного; загальнонаукових: об'єктивності, системності, аналізу та порівняльно-правового методу як спеціально-правового, що забезпечило цілісність дослідження та бачення правового захисту як людиномірного феномену. **Наукова новизна** полягає в тому, що в статті обґрунтовано необхідність подолання легістського трактування правового захисту, яке зводиться до проблеми законодавчого закріплення прав людини та фактично ототожнюється із захистом «букви закону». Зазначено, що з метою формування гуманістичної філософії правового захисту необхідно змістити акцент із закріплення прав людини в національному законодавстві на реальній їх захист. Для цього під філософію захисту прав людини необхідно підвести нові світоглядно-філософські, юснатуралістичні засади, відмовившись від легістських. Сучасна філософія захисту прав людини має використовувати також осучаснений понятійний апарат. Принцип верховенства права як мегапринцип має стати надійною засадою правозахисної діяльності, ефективним методом ствердження людини як суб'єкта права. **Висновки.** Державоцентристська філософія захисту права не сумісна із сучасною філософією прав людини, тому має бути замінена гуманістичною філософією правового захисту. Усі ми несемо відповідальність за стан права в країні, самореалізацію, зрештою, за долю власну, нащадків, усієї країни. Тому дбати про ефективну систему правового захисту, про її дієвість – це справа кожного й усіх – держави, громадянства, народу, кожного його представника.**

Ключові слова: захист права; філософія захисту права; легістська доктрина; юснатуралізм; правові принципи; правові поняття; загальнолюдські цінності; верховенство права.

Вступ

Захист прав людини – проблема, що ніколи не втратить своєї актуальності, оскільки безпосередньо стосується людського буття, самого його існування, здійснення, реалізації. Людське буття – це безперервне здійснення людьми їхніх природних прав, що є універсальними, невідчужуваними, неподільними. Без цього здійснення, у випадку їх відчуження, людина не може відбутися як повноцінна людська істота. Забезпечувати якнайповнішу реалізацію та захист невідчужуваних прав людини – це чи не найважливіше завдання для українського суспільства й держави України, оскільки, на жаль, за останні десятиліття ситуація з дотриманням прав людини в українському соціумі дуже загострилася, свідченням чого є два недавні Майдани, що стали вираженням невдоволення народу діями влади, її неповаги до прав людини. Не варто забувати й про російсько-українську війну, яка є брутальним порушенням прав людини, від якої вже постраждали мільйони людей, а понад двадцять тисяч загинули.

Мета і завдання дослідження

Різні аспекти сучасної філософії захисту прав людини досліджують такі українські правознавці, як: Д. Андреєв, Н. Бордун, О. Венецька, О. Зайчук, А. Джуська, Н. Камінська, В. Нестерович,

О. Огородник, Н. Оніщенко, В. Паліюк, Т. Пашук, Е. Рагушевський, А. Романова, Т. Рябовол, В. Суценко, В. Шемчук та ін. (Bordun, 2012; Venetska, 2009; Paliuk; Pashuk, 2007; Rehushevskiy, 2004; Ohorodnyk, 2008; Romanova, 2012; Sushchenko, 2012; Kaminska, Dzhuska, & Shemchuk, 2020; Nesterovych, 2017; Onishchenko, 2007; Dakhova, 2018; Riabovol, 2019; Andreiev, & Ivanchenko, 2020). Ці та інші автори розробляють сучасну концепцію прав людини, проблему правозахисної функції держави, правових засобів захисту, способів ефективного правового захисту, участі громадянського суспільства в правозахисній діяльності тощо.

Проте за чималої, здавалось би, уваги до проблеми прав людини та їх захисту, малорозробленою є низка питань: методологічні засади дослідження правозахисної діяльності, особливостей формування й тенденцій розвитку філософії правового захисту в сучасній Україні, формування сучасного понятійного апарату, вплив світоглядного чинника на правозахисну діяльність, формування дієвої системи захисту прав людини, засад цього захисту, верховенства права як методу захисту прав людини тощо. З огляду на зазначене, нашим завданням є, на підставі аналізу джерел, осмислити окремі основні проблемні аспекти філософії захисту прав людини в сучасній Україні.

Виклад основного матеріалу

Донедавна проблему захисту прав людини українські правознавці, зокрема філософи права досліджували доволі скромно. Її дослідження полягало у проблемі законодавчого закріплення прав людини. Переважна більшість українських правників були переконані, що у разі закріплення прав людини в позитивному праві, ситуація з правами людини автоматично зумовить їх реалізацію та забезпечення. Виховані на засадах законницької доктрини, вони вірили у всесилля «букви закону». Проте, все виявилось набагато складнішим – законодавче закріплення прав людини стало лише початковою стадією в забезпеченні їх реалізації. Нині українці мають усі можливі кодекси, проте ситуація з правами людини залишається тривожною, оскільки порушення їх в сучасній Україні стало тотальним. Поважати права людини виявилися не готовими як державна влада, ті люди, які її уособлюють, так і громадяни, які щоразу більше звикають жити «по-поняттям». У країні, де відсутня розвинена демократія, де не вибудовано міцних державних інституцій та ефективної системи правового захисту, де немає контролю народу за діяльністю державної влади, де республіканізм швидше декларація, а не реальність, – там порушення прав людини неминуче стає типовим явищем (Shevchuk, 2006). Ми поділяємо стурбованість В. Вишковської, яка зазначає: «На жаль, розмитість, невизначеність, а то й повна відсутність юридичних правил, які б регулювали захист громадян, свідчать про незадовільну правову ситуацію, яка склалася в суспільстві. Юридичні механізми, які діяли в минулому, зруйновані, нові ще не сформовані, а ті, що діють, недосконалі. За таких умов правовий статус людини і громадянина, закріплені в Конституції України, не має реального підґрунтя. А це загрожує перетворенням суб'єктивних прав у декларацію, відірвану від реального життя» (Vyshkovska, 2011). На наш погляд, українська філософія захисту прав людини, з огляду на сказане вище, має нині *змістити акцент із закріплення прав людини в національному законодавстві на реальний їх захист*. Цілком підтримуємо позицію, що «реальний стан забезпечення прав і свобод людини та громадянина в Україні потребує суттєвого удосконалення та покращення» (Bilozorov, & Vyshkovska, 2015).

Найперше для цього під філософію захисту прав людини необхідно підвести *нові світоглядно-філософські, юснатуралістичні засади, відмовившись від легістських*, оскільки в сучасній Україні легістська доктрина ще достатньо живуча, особливо в правозастосовній діяльності, хоча її принципи та цінності, як державоцентричні по суті, є несумісними з демократичними цінностями. Ідея

держави-благодійниці, яка «надає права» засобом прийняття закону, явно застаріла, так само як ідея тотожності права та закону. Легістська доктрина акцентувала на такій функції держави, як захист найперше закону, його «букви», що уособлювала державну волю та її інтерес, а вже після – захист «наданих державою прав» людини. Зрештою, людина, як правило, опинялася в ситуації поразки перед всесильною державою з її репресивною системою.

Має стверджуватися і розвиватися принцип людини як найвищої цінності з її гідністю та природними невідчужуваними правами, що, ніким «не надані», а зумовлені людською природою; принцип первинності та визначальності природних прав людини стосовно закону замість застарілих названих вище ідей і принципів.

Це означає, що правники, чиновники й громадяни мають усвідомити, що позитивне право (закон) є наслідком прав людини, вторинним і похідним від них. Тобто, *сучасна філософія захисту прав людини має ґрунтуватися на природно-правовому підході, який стверджує загальнолюдські цінності*, які втілюють і відтворюють основи людського буття, оскільки поза ними воно буде частковим, неповноцінним, і ці цінності закріплені принципами права, які є ядром, підґрунтям правової системи.

Правова держава починається з визнання людини як найвищої цінності та її природних невідчужуваних прав і позитивації їх на конституційному рівні. З принципу людини як найвищої цінності органічно випливає ідея захисту державою невідчужуваних прав людини як її основна, найважливіша функція, найважливіший обов'язок – до цієї ідеї українській державній владі треба звикати, бо донині така ідея нею засвоєна ще не була. Ми цілком підтримуємо позицію тих науковців, які називають правозахисну функцію держави основною, а всі інші функції – похідними від неї.

Зміщення акценту з закріплення прав людини на їх захист та реалізацію, вимагає сьогодні від наших правників розмежування понять «правозахисна діяльність» та «законозахисна діяльність», які з позицій легізму ототожені, хоча насправді захист права й захист закону – це не одне й те саме, так само як право та закон (Bratasiuk, 2017, 2019). Захищати закон треба у тому випадку, коли він правовий за змістом і духом, тобто не порушує прав людини. І який сенс захищати закон, його «букву», якщо він порушує смисли права, права людини, заперечує загальнолюдські цінності, і тим самим культивує несправедливість і примножує безправ'я?

Сучасна філософія захисту прав людини в Україні має остаточно подолати державоцентризм як провідний принцип і формуватися на гуманістичних, антропоцентричних засадах.

Права людини, як наголошує Р. Алексі, мають структуру принципів права (Riera, 2012). Ці права-принципи мають трактуватися як чинний закон, порушувати який не дано нікому – ні іншим громадянам, ні представникам влади. Нашим правникам треба формувати нове розуміння прав людини. Науковці наголошують, що нині слід відмовитися від трактування прав людини як чогось статичного, непорушного, раз і назавжди даного. Підґрунтям сучасної філософії правового захисту має бути ідея, що права людини «... постійно мігрують і флюктують. Це безперервна динаміка конституювання прав, що не даються раз і назавжди, а мусять переформулюватися і переустановлюватися. Їх потрібно винаходити й відновлювати в нових історичних контекстах і за інших силових співвідношень» (Bratasiuk, 2019). Ця ідея виникає з усвідомлення людиною, яка є «non finito», незавершеності, постійної змінюваності, вічного становлення. Нині важливо усвідомити, що права людини – категорія змінювана, рухома, динамічна, її реалізація значно залежить від рівня розвитку суспільства, його правового розвитку, внутрішньої політики держави, особливо соціальної, від громадянського суспільства, його зрілості, дієвості громад, органів місцевого самоврядування, а також правозахисної діяльності міжнародних правозахисних інституцій.

Сучасна філософія захисту прав людини має використовувати також осучаснений понятійний апарат. Дослідження проблеми правозахисної діяльності вимагає переосмислення таких понять та концептів, як: правові засоби, механізм правового захисту, система правового захисту тощо. Річ у тім, що вони в нашому правознавстві трактуються теж переважно з позицій легістського підходу (Bratasiuk, 2019), у контексті якого критерієм правності є, як правило, державно-владне насильство.

Передусім трактування правових засобів подається, зазвичай, як сукупність закріплених законодавством способів і знарядь, які використовують державні органи з метою запобігання чи припинення правопорушень і відновлення порушеного права. У цьому випадку важливим стає такий критерій, як законодавче закріплення, тобто, дозвіл законодавством використовуваних державою засобів. Цим критерієм, що є зовнішнім щодо права, підмінюється істотний критерій, а саме – відповідність цих засобів загальнолюдським цінностям, смыслом права, його стандартам, загальнолюдським принципам. Але ж відомо, що законодавство може дозволити органам влади такі засоби та способи, які заперечують усі смысли права, його гуманістичні цінності та принципи: надмірне насильство, репресії, необґрунтовані заборони чи втручання в права людини, надмірне обмеження особистої

свободи, зневага до людської гідності тощо. Проте нині, будуючи правове суспільство, треба позбуватися такого неправового виміру в діяльності влади, звертаючись до критерію *правності* як відповідності використовуваних владою засобів, зокрема й насильства, примусу, принципів верховенства права таким його складовим, як: принцип поваги до прав людини, її честі та гідності, принцип правової рівності, принцип справедливості, принцип пропорційності, правової визначеності, принцип передбачуваності тощо. Тобто, трактувати правові засоби, очевидно, треба, акцентуючи на *відповідності* застосовуваних владою засобів *правовим* цінностям і смыслам, загальнолюдським принципам права (Bratasiuk, 2019). Зрозуміло, що це стосується усвідомлення не лише правозахисних засобів, а й інших понять і категорій: правозахисний механізм, правозахисна система, правозахисна діяльність тощо.

Зокрема, правозахисна діяльність тому й називається *правозахисною*, що вона увідповіднена ідеям права, принципам і смыслам права, що не тотожне букві закону. Ця діяльність має ґрунтуватися на гуманістичних засадах, найважливішою з яких є мегапринцип верховенства права як *система правових вимог* до всіх суб'єктів правового захисту (Bilas, 2011). На цьому також варто акцентувати, тому що трактувати цей та інші принципи нашим правникам ще треба навчитися, оскільки нівелювання принципів права, применшення їхньої значущості для правового розвитку спільно з нормами в нинішній Україні традиційно продовжується. Кожна змістовна складова верховенства права є своєрідною вимогою як для законодавця, так і для суб'єкта правозахисної діяльності. Дотримання цих вимог є запорукою успішного правового захисту.

Принцип верховенства права як мегапринцип (С. Головатий) має стати надійною засадою правозахисної діяльності, ефективним методом ствердження людини як суб'єкта права. Слід зауважити, що *правові основи захисту прав людини, що сфокусовані в мегапринципові верховенства права, не можна зводити до суто законодавчого підґрунтя*. Тобто, засадами захисту мають бути найперше правові, а не просто законодавчі засади, оскільки законодавство може бути неправовим, може порушувати вимоги права, заперечувати права людини. Таких прикладів чимало, коли «буква закону», вивищуючись над «духом права», зумовлює порушення прав людини. Дух права в правозахисну діяльність в умовах України може бути втілений шляхом звернення наших суб'єктів правозастосування до практики ЄСПЛ, використання його рішень для захисту порушених прав людини.

Дослідники зауважують, що сутність здійснення правозахисної функції полягає в тому,

що вона є способом діяльності уповноваженого суб'єкта, який «позбавлений права діяти інакше, ніж на підставі закону або в межах наданих йому повноважень» (Bilozorov, & Vyshkovska, 2015). Що ж, виходить за межі повноважень, окреслених законом, суб'єкти правозастовної діяльності не повинні, дотримуватися вимог законодавства треба, але в разі розходження законодавства з вимогами права, його духом, стандартами захисту прав людини суб'єкт правозастосування, мабуть, має право від законодавства відступити. Бо ж, як слушно наголошує В Нерсесянц, «... закон і держава мають бути орієнтовані на втілення і здійснення вимог права, оскільки саме в цьому полягає їх смисл, мета і значення. Закон (позитивне право) і держава цінні лише як правові явища» (Nersesians, 1998).

Науковці стверджують, що «суд може захистити особу, застосовуючи справедливість як право замість закону і всупереч закону. Верховний Суд США у рішенні справи Хенінгсен проти Блумфілд Моторс Інк. зазначив: «Чи існує принцип більш знайомий і міцніше вмонтований в історії англо-американського права, ніж основна доктрина, згідно з якою суди не повинні дозволяти використовувати себе як інструмент беззаконня та несправедливості?» (Barak, 1999; Berniukov, 2008). Суд не може діяти всупереч закону та зобов'язаний відновити справедливість, порушену в процесі прийняття законодавчого акту.

Суддя, будучи неупередженим, повинен бути підкореним лише праву, яке не можна ототожнювати із законом. Слушною є думка К. Кресс, що у судді «не існує і загального морального обов'язку безумовно підпорядковуватися закону тільки тому, що він – закон» (Kress, 1991, р. 207). Зокрема, аналізуючи співвідношення права та справедливості, Г. Радбрух у знаменитій формулі зазначає, що, коли чинне позитивне право настільки несумісне зі справедливістю, що повністю заперечує її, воно, як неправове за своєю природою, не повинно застосовуватися, бо «право, зокрема й позитивне, не можна визначити інакше, як правопорядок і сукупність законів (Sanzung), які, по суті своїй, покликані служити справедливості» (Radbrukh, 2004, р. 234). Зрозуміло, що це така правова ідеологія, до якої українські правники лише починають звикати. Але це і є європейське правове мислення, його базові засади, тому, прагнучи потрапити до європейського правового простору, ми маємо їх засвоїти.

І ще один аспект, який вимагає переосмислення, а саме: правовий захист – це не монополія органів влади. Українському суспільству варто змінити своє ставлення до цієї проблеми тому, що її має вирішувати як держава і громадянське суспільство, так і кожна людина. У буденній правовій свідомості донині переважає легістська установка, відповідно до якої

захистити людину з її правами має і може лише держава. Проте насправді захищати право – це обов'язок кожного, бо право – це не просто сукупність норм позитивного права, це – загальнолюдська цінність, загальнозначуща передумова повноцінного життєтворення кожного. «Відмова від захисту права – це зрада людиною самої себе», – писав Р. Ієрінг. (Iering, 1994). Для повноцінного людського буття необхідні зазначені цінності та смисли, які втілює та виражає право, поза ними людське буття повноцінним бути не може. Сучасне правове мислення має бути цілісним, в його сприйнятті людина повинна бути неодмінною складовою буття і передбачати наслідки порушення вимог права для себе і для світу поза собою (Bratasiuk, 2020). А. Швейцер, аналізуючи кризу легізму в країнах Європи першої пол. XX ст., констатував: «Ми живемо під час відсутності права... Юристи допустили занепад права й справедливості. Але вони в цьому не винні. Просто в мисленні їх часу було відсутнє уявлення про те, на якому підґрунті має стверджуватися живе поняття права. Право постало жертвою відсутності світогляду, і лише на ґрунті нового світогляду воно здатне знову відродитися... Було б дурницею намагатися заперечувати зв'язок, що існує між правом і світоглядом. Світогляд є зародком усіх ідей і переконань, які зумовлюють характер поведінки індивіда та суспільства» (Shveytser, 1973, р. 89-90). Такий світоглядний поворот необхідно здійснити нині нашим правникам, кожному з нас, тоді право отримає надійне підґрунтя для свого розвитку.

Наукова новизна

У процесі дослідження було здійснено переосмислення законницької парадигми правового захисту й доведено, що її державоцентристські засади необхідно долати, оскільки вони несумісні з загальнолюдськими цінностями. Обґрунтовано ідею формування гуманістичної філософії захисту прав людини з позицій природно-правового підходу. Наголошено на необхідності формування для цієї філософії правового захисту нового понятійного апарату. З'ясовано, що принцип верховенства права має стати основним методом захисту прав людини.

Висновки

Державоцентристська філософія захисту права несумісна з сучасною філософією прав людини, тому має бути замінена гуманістичною філософією правового захисту, під яку необхідно підвести гуманістичне світоглядно-філософське підґрунтя. Захист прав людини не є монополією держави. Очевидно, що сама особистість найперше має дбати про захист своїх

невідчужуваних природних прав, бо вони, їх реалізація та захист є необхідною передумовою її повноцінного буття. Кожний з нас несе відповідальність за стан права в країні, самореалізацію, врешті-решт, за свою долю,

нащадків, усієї країни. Тому дбати про ефективну систему правового захисту, про її дієвість – це справа кожного і всіх – держави, громадянства, народу, кожного його представника.

REFERENCES

- Andreiev, D., & Ivanchenko, D. (2020). Filozofsko-pravovyi analiz zabezpechennia prava na informatsiiu v Ukraini [Philosophical and legal analysis of ensuring the right to information in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav, Scientific Bulletin of the National Academy of Internal Affairs*, 1(114), 62-69. doi: <https://doi.org/10.33270/01201141.62> [in Ukrainian].
- Barak, A. (1999). *Sudeyskoe usmotrenie [Judicial discretion]*. (Trans). Moscow: Norma [in Russian].
- Berniukov, A. (2008). Yurydychna hermenevtyka yak metodolohiia zdiisnennia pravosudiva (filozofsko-teoretychnyi analiz) [Legal hermeneutics as a methodology for the administration of justice (philosophical and theoretical analysis)]. *Candidate's thesis*. Lviv [in Ukrainian].
- Bilas, Yu.Yu. (2011). Yevropeiski standarty prav liudyny v konteksti pravozastosuvannia suchasnoi Ukrainy [European human rights standards in the context of law enforcement in modern Ukraine]. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
- Bilozorov, Ye.V., & Vyshkovska, V.I. (2015). *Pravozakhysna funktsiia derzhavy: sutnist ta mekhanizmy zdiisnennia v Ukraini [Human rights function of the state: essence and mechanisms of implementation in Ukraine]*. Kyiv: Kadyba T.P. [in Ukrainian].
- Bordun, N. (2012). Antropolohichni ta sotsiokulturni zasady zakhystu prav liudyny [Anthropological and sociocultural principles of human rights protection]. *Publichne pravo, Public law*, 2, 310-316 [in Ukrainian].
- Bratasiuk, M.H. (2019). Svitohliadno-filozofski zasady pravozakhysnoi diialnosti [Worldview and philosophical principles of human rights activities]. *Osnovni prava liudyny: rozuminnia ta vyklyky, Basic human rights: understanding and challenges: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference* (pp. 10-12). Kyiv: Helvetyka [in Ukrainian].
- Bratasiuk, M.H. (2020). Tsilisne pravove myslennia yak chynnyk suchasnoho pravovoho rozvytku [Holistic legal thinking as a factor of modern legal development]. *Pravova derzhava: istoriya, stanovlennya ta perspektyvy pobudovy v such. Ukrayini, Rule of law: history, formation and prospects of construction in the present. Ukraine: Proceedings of the International Scientific Conference* (pp. 10-12). Uzhhorod: Helvetyka [in Ukrainian].
- Bratasiuk, V.M. (2017). Liudyna-osobystist yak subiekt zakhystu prava [The individual as a subject of protection of rights]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu, Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*, 47(3), 181-185 [in Ukrainian].
- Dakhova, I.I. (2018). Obmezhenia realizatsii prav i svobod liudyny: konstytutsiine rehuliuвання ta praktyka Yevropeiskoho Sudu z prav liudyny [Restrictions on the exercise of human rights and freedoms: constitutional regulation and case law of the European Court of Human Rights]. *Forum Prava, Forum Rights*, 4, 17-25. doi: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1467599> [in Ukrainian].
- Iering, R. (1994). *Borba za pravo [Fight for the right]*. Moscow [in Russian].
- Kaminska, N., Dzhuska, A., & Shemchuk, V. (2020). Realizatsiia konstytutsiinoho prava liudyny na taiemnytsiu telefonnykh rozmov v Ukraini [Realization of the constitutional human right to secrecy of telephone conversations in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav, Scientific Bulletin of the National Academy of Internal Affairs*, 1(114), 100-109. doi: <https://doi.org/10.33270/01201141.100> [in Ukrainian].
- Kress, K. (1991). Legal Indeterminacy and Legitimacy. *Legal Hermeneutics: History, Theory and Practice*. G. Leyh (Ed.). Berkeley: University of California Press.
- Nersesians, V.S. (1998). *Filosofiiia prava [Philosophy of Law]*. Moscow: INFRA-NORMA [in Russian].
- Nesterovych, V.F. (2017). Verkhovenstvo prava ta zabezpechennia prav liudyny na tymchasovo okupovanykh terytoriiakh Ukrainy [Rule of law and ensuring human rights in the temporarily occupied territories of Ukraine]. *Naukovi zapysky NaUKMA, Scientific notes of NaUKMA*, 200, 85-92 [in Ukrainian].
- Ohorodnyk, O.H. (2008). Mekhanizm zabezpechennia prav i svobod liudyny ta pryntsyyp zakonnosti v Ukraini [The mechanism of ensuring human rights and freedoms and the principle of legality in Ukraine]. *Pravo Ukrainy, Law of Ukraine*, 6, 15 [in Ukrainian].
- Onishchenko, N.M., & Zaichuk, O.V. (Eds.). (2007). *Problemy realizatsii prav i svobod liudyny ta hromadianyna v Ukraini [Problems of realization of human and civil rights and freedoms in Ukraine]*. Ktyiv: Yuryd. dumka [in Ukrainian].
- Paliuk, V.P. *U yakykh vypadkakh ukraïnski suddi zoboviazani zastosovuvaty Konventsiiu pro zakhyst prav liudyny i osnovnykh svobod? [In which cases are Ukrainian judges obliged to apply the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms?]*. Retrieved from <http://www.apcourt.gov.ua> [in Ukrainian].
- Pashuk, T.I. (2007). Pravo liudyny na efektyvnyi derzhavnyi yurydychnyi zakhyst yii prav ta svobod [The human right to effective state legal protection of its rights and freedoms]. *Pratsi Lvivskoi laboratorii prav liudyny i hromadianyna Naukovo-doslidnoho instytutu derzhavnoho budivnytstva ta mistsevoho samovriaduvannia APRNU, Proceedings of the Lviv Laboratory of Human and Citizen Rights of the Research Institute of State Building and Local Self-Government of the APRNU*, 15, 177 [in Ukrainian].
- Radbrukh, G. (2004). *Filosofiiia prava [Philosophy of Law]*. Moscow: Mezndunar. Otnosheniia [in Russian].

- Rehushevskiy, E.Ye. (2004). Konstytutsiino-pravovi harantii politychnykh prav ta svobod liudyny i hromadianyna v Ukraini [Constitutional and legal guarantees of political rights and freedoms of man and citizen in Ukraine]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
- Riabovol, L.T. (2019). Ombudsmen yak instytutsiino-orhanizatsiina harantiia prav i svobod liudyny: zarubizhnyi dosvid [The ombudsman as an institutional and organizational guarantee of human rights and freedoms: foreign experience]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnogo universytetu imeni V.I. Vernadskoho, Scientific notes of Tavriya National University named after V.I. Vernadsky*, 30(69), 4, 38-43. doi: <https://doi.org/10.32838/1606-3716/2019.4/07> [in Ukrainian].
- Riepa, A. (2012). Prava liudyny: filozofii dolannia pereshkod [Human rights: a philosophy of overcoming obstacles]. *Filozofii prav liudyny, Philosophy of human rights*. Sh. Hosepat, H. Domman (Eds.). Kyiv: Nika-Tsentri [in Ukrainian].
- Romanova, A.A. (2012). Systema zabezpechennia prav i svobod liudyny ta hromadianyna v Ukraini [The system of ensuring human and civil rights and freedoms in Ukraine]. *Forum prava, Forum of Law*, 2, 599-602 [in Ukrainian].
- Shevchuk, S. (2006). Pryntsyp verkhovenstva prava i realizatsiia derzhavnoi polityky [The principle of the rule of law and the implementation of public policy]. *Ukrainske pravo, Ukrainian law*, 1(19), 67-71 [in Ukrainian].
- Shveytser, A. (1973). *Kultura i etika. Blagogovenie pered znizniu [Culture and ethics. Reverence for life]*. Moscow: Mysl [in Russian].
- Sushchenko, V.M. (2012). Problemy realizatsii ta zakhystu prav i svobod liudyny ta hromadianyna v Ukraini [Problems of realization and protection of human and civil rights and freedoms in Ukraine]. *Naukovi zapysky NaUKMA, Scientific notes of NaUKMA*, 2(129), 28-31 [in Ukrainian].
- Venetska, O. (2009). Lisabonskyi dohoriv i yedyni yevropeiski standarty prav liudyny [Lisbon is up and common European human rights standards]. *Visnyk Lvivskoho natsionalnogo universytetu imeni Ivana Franka, Bulletin of Ivan Franko National University of Lviv*, 49, 3-7 [in Ukrainian].
- Vyshkovska, V.I. (2011). Zahalnoteoretychna konstruktsiia mekhanizmu pravozakhysnoi diialnosti v Ukraini [General theoretical construction of the mechanism of human rights activity in Ukraine]. *Naukovyi chasopys Natsionalnogo pedahohichnogo universytetu imeni M.P. Drakhmanova, Science Chronicle of the National Pedagogical University named after M.P. Drakhmanova*, 16, 53-58 [in Ukrainian].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Андреев Д., Иванченко Д. Філософсько-правовий аналіз забезпечення права на інформацію в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (114). С. 62–69. doi: <https://doi.org/10.33270/01201141.62>.
- Барак А. Судейское усмотрение / пер. с англ. М. : Норма, 1999. 376 с.
- Бернюков А. Юридична герменевтика як методологія здійснення правосуддя (філософсько-теоретичний аналіз) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12. Львів, 2008. 200 с.
- Білас Ю. Ю. Європейські стандарти прав людини в контексті правозастосування сучасної України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12. Київ, 2011. 252 с.
- Білозьоров Є. В., Вишковська В. І. Правозахисна функція держави: сутність та механізми здійснення в Україні : монографія. Київ: Кадиба Т. П., 2015. 202 с.
- Бордун Н. Антропологічні та соціокультурні засади захисту прав людини. *Публічне право*. 2012. № 2. С. 310–316.
- Братасюк М. Г. Світоглядно-філософські засади правозахисної діяльності. *Основні права людини: розуміння та виклики* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 10 груд. 2019 р.). Київ : Гельветика, 2019. С. 10–12.
- Братасюк М. Г. Цілісне правове мислення як чинник сучасного правового розвитку. *Правова держава: історія, становлення та перспективи побудови в суч. Україні* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Ужгород, 14–15 лют. 2020 р.). Ужгород : Гельветика, 2020. С. 10–12.
- Братасюк В. М. Людина-особистість як суб'єкт захисту права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. № 47. Т. 3. С. 181–185. (Серія «Право»).
- Дахова І. І. Обмеження реалізації прав і свобод людини: конституційне регулювання та практика Європейського Суду з прав людини. *Форум Права*. 2018. № 4. С. 17–25. doi: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1467599>.
- Иеринг Р. Борьба за право. М., 1904. 236 с.
- Камінська Н., Джуська А., Шемчук В. Реалізація конституційного права людини на таємницю телефонних розмов в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (114). С. 100–109. doi: <https://doi.org/10.33270/01201141.100>.
- Kress K. Legal Indeterminacy and Legitimacy. *Legal Hermeneutics: History, Theory and Practice* / Edited by G. Leyh. Berkeley : University of California Press, 1991. P. 200–218.
- Нерсесянц В. С. Філософія права. М. : ИНФРА-НОРМА, 1998. С. 58–60.
- Нестерович В. Ф. Верховенство права та забезпечення прав людини на тимчасово окупованих територіях України. *Наукові записки НаУКМА*. 2017. Т. 200. С. 85–92. (Серія «Юридичні науки»). doi: <https://doi.org/10.33270/04201901.102>.
- Огородник О. Г. Механізм забезпечення прав і свобод людини та принцип законності в Україні. *Право України*. 2008. № 6. С. 15.
- Проблеми реалізації прав і свобод людини та громадянина в Україні : монографія / за ред. Н. М. Оніщенко, О. В. Зайчук. Київ : Юрид. думка, 2007. 424 с.
- Паліюк В. П. У яких випадках українські судді зобов'язані застосовувати Конвенцію про захист прав людини і основних свобод? URL: <http://www.apcourtkiev.gov.ua>.

- Пашук Т. І. Право людини на ефективний державний юридичний захист її прав та свобод. *Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування АПРНУ*. 2007. Вип. 15. С. 177. (Серія 1 «Дослідження та реферати»).
- Радбрух Г. Философия права. М. : Междунар. отношения, 2004. 238 с.
- Регушевський Е. Є. Конституційно-правові гарантії політичних прав та свобод людини й громадянина в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2004. 18 с.
- Рябовол Л. Т. Омбудсмен як інституційно-організаційна гарантія прав і свобод людини: зарубіжний досвід. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. 2019. Т. 30 (69). № 4. С. 38–43. (Серія «Юридичні науки»). doi: <https://doi.org/10.32838/1606-3716/2019.4/07>.
- Рспа А. Права людини: філософія долання перешкод. *Філософія прав людини* / за ред. Ш. Госепата, Г. Доммана. Київ : Ніка-Центр, 2012. С. 8–9.
- Романова А. А. Система забезпечення прав і свобод людини та громадянина в Україні. *Форум права*. 2012. № 2. С. 599–602.
- Шевчук С. Принцип верховенства права і реалізація державної політики. *Українське право*. 2006. № 1 (19). С. 67–71.
- Швейцер А. Культура и этика. Благоговение перед жизнью. М. : Мысль, 1973. 380 с.
- Сущенко В. М. Проблеми реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні. *Наукові записки НАУКМА*. 2012. № 2. Т. 129. С. 28–31. (Серія «Юридичні науки»).
- Венецька О. Лісабонський договір і єдині європейські стандарти прав людини. *Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка*. 2009. Вип. 49. С. 3–7.
- Вишковська В. І. Загальнотеоретична конструкція механізму правозахисної діяльності в Україні. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2011. Вип. 16. С. 53–58. (Серія № 18 «Економіка і право»).

Стаття надійшла до редколегії 10.03.2020

Bratasiuk M. – Doctor of Philosophy, Professor, Professor of the Department of Philosophy of the Lviv National Ivan Franko University, Lviv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9216-0911>

Philosophy of Human Rights Protection from the Standpoint of Modern Legal Thinking

Purpose. The article highlights the issue of formation of humanistic philosophy of legal protection in modern Ukraine. In connection with the assertion of democratic principles of life, a need to rethink the essence of law, its forms and manifestations, including philosophy of legal protection, has been raised. **The methodology.** The article has been written using the principle of complementarity of philosophical methods: hermeneutic, dialectical, axiological; general scientific methods: objectivity, systematization, analysis and comparative legal method as a special legal, which has ensured the integrity of the study and vision of legal protection as a human phenomenon. **The scientific novelty** is: the article emphasizes the need to overcome the legist interpretation of legal protection, which has been reduced to the problem of legislative consolidation of human rights. The idea is proposed that it is now necessary to shift the emphasis from enshrining human rights in national legislation to their real protection. To do this, under the philosophy of human rights protection it is necessary to bring new worldview-philosophical, jusnaturalistic principles, while abandoning the legist ones. Modern philosophy of human rights protection must also use a modernized conceptual apparatus. The principle of the rule of law as a mega-principle should become a reliable basis for human rights activities, an effective method of establishing a person as a subject of law. **Conclusions.** The state-centric philosophy of law protection is incompatible with the modern philosophy of human rights, thus it should be replaced by a humanistic philosophy of legal protection. Each of us is responsible for the state of law in the country, for himself, his self-realization, ultimately for his destiny, his descendants, the whole country. Therefore, taking care of an effective system of legal protection, of its effectiveness is a matter for everyone – state, citizenship, people, each of its representatives.

Keywords: protection of law; philosophy of protection of law; legist doctrine; jusnaturalism; legal principles; legal concepts; universal values; rule of law.